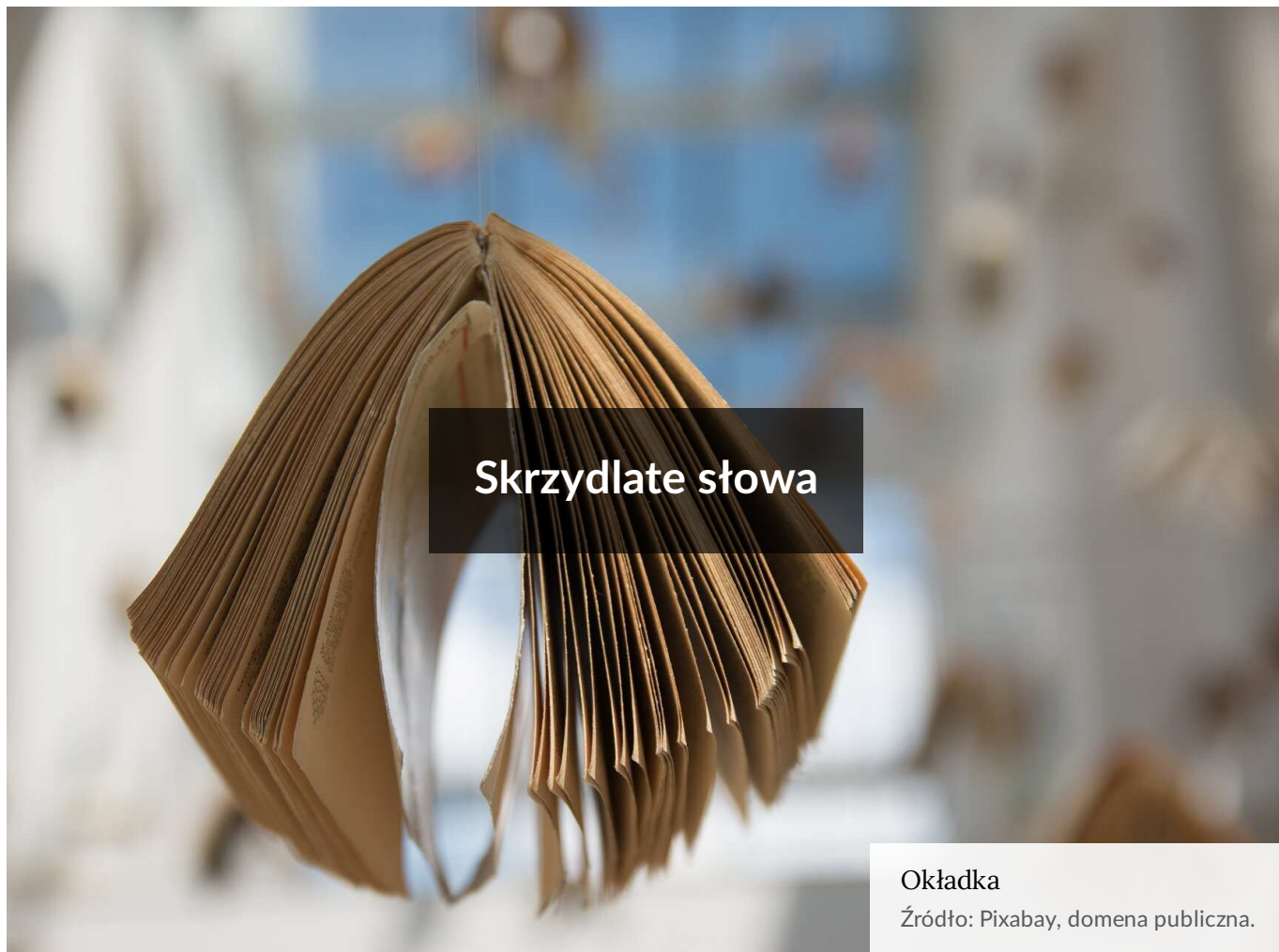

Skrzydlate słowa

Bibliografia:

- Źródło: Aldona Skudrzykowa, Krystyna Urban, *Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej*, Kraków 2000, s. 124.

Skrzydlate słowa

Okładka

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Teksty kultury, a więc m.in. dzieła sztuki, utwory literackie, filmy, często pojawiają się w różnych odsłonach w pracach innych twórców. Do utworów, które powstały w przeszłości, powracają nie tylko artyści, ale także zwykli użytkownicy języka. Nie musimy szczegółowo znać tekstów kultury, by zrozumieć sentencje wywodzące się ze znanych utworów literackich, wypowiedzi twórców i myślicieli. Niektóre fragmenty dzieł (np. autorstwa [Horacego](#), [William Szekspira](#), [Adama Mickiewicza](#), [Stanisława Wyspiańskiego](#)) są tak bardzo utrwalone w języku, że powtarzamy je w ich [metaforycznym](#) lub wieloznacznym sensie. Takie powiedzenia nazywamy **skrzydlatymi słowami**.

Już wiesz

Przeczytaj poniższe powiedzenia. Wyjaśnij ich znaczenie oraz pochodzenie.

- Koń, jaki jest, każdy widzi.
- Cukier krzepi!

- Róbta, co chceta.
- Jestem za, a nawet przeciw.
- A świstak siedzi i zawija sreberka.
- Śpiewać każdy może.

Wskazówka

Lekcja prezentuje źródła pochodzenia popularnych skrzydlatych słów oraz ich przekształcenia w różnych tekstach kultury. Podczas wykonywania zadań warto skorzystać z leksykonu [Skrzydlate słowa](#) Henryka Markiewicza i Andrzeja Romanowskiego.

Czym są skrzydlate słowa?

[Skrzydlate słowa](#) to cytaty, powiedzenia, [aforyzmy](#) i wypisy z tekstów kultury, które pojawiają się zarówno w języku oficjalnym, literackim, jak i potocznym. Mają one swe źródło w tekstach literatury (cytaty z arcydzieł i popularnych w danej epoce utworów), a także w innych tekstach kultury (np. w piosenkach estradowych i kabaretowych, dziełach filmowych, nawet w reklamie i polityce).

Ogromna wartość stylistyczna skrzydlatych słów polega na tym, że nie tylko wywołują one skojarzenia ze źródłami, z których pochodzą, np. filmów, piosenek, wypowiedzi znanych osób, ale mogą również pojawiać się w codziennym użyciu jako utrwalone

związki wyrazowe (frazologizmy) oraz przekształcenia i nawiązania (celowo zmienione, odwołujące się jednak do oryginału).

Kiedy i dlaczego używamy skrzydlatych słów?

Skrzydlatych słów używamy wtedy, gdy:

- nawiązujemy do dzieł, z których skrzydlate słowa się wywodzą – świadczy to wówczas o naszym odczuciu i wszechstronnej wiedzy,
- szukamy potwierdzenia dla naszych sądów (myśli, interpretacji) w słowach ważnych dla kultury i cywilizacji – to bardzo przydatna umiejętność w rozważaniach naukowych, ale również w tekstach o charakterze argumentacyjnym,
- szukamy skojarzeń, tworzymy teksty wieloznaczne bądź [aluzyjne](#) – wówczas skrzydlate słowa stają się źródłem licznych przekształceń i [parafraz](#), np. w nagłówkach, tytułach tekstów i w hasłach,
- piszemy dedykację lub wprowadzamy [motto](#).

Skąd się wywodzą skrzydlate słowa?

Przykładowe źródła skrzydlatych słów

Poniższa tabela prezentuje źródła pochodzenia **skrzydlatych słów**. Kliknij, aby zobaczyć przykłady w każdej kategorii.

Tytuły dzieł literackich:
• <i>Przeminęło z wiatrem</i>, • <i>Komedia omyłek</i>, • <i>Smuga cienia</i>, • <i>Z chłopów król</i>.
Cytaty z literatury, wypowiedzi znanych osób:
• „Być albo nie być – oto jest pytanie”, • „Jeden za wszystkich, wszyscy za jednego!”

- „Przybyłem, zobaczyłem, zwyciężyłem” (łac. ‘veni, vidi, vici’),
- „Miałem sen/ marzenie” (ang. ‘I have a dream’).

Polityka, kultura, publicystyka:

- żelazna kurtyna,
- zimna wojna,
- dziesiąta muza,
- sztuka dla sztuki,
- czas to pieniądz,
- globalna wioska.

Reklama, media, kultura popularna:

- „Reklama dźwignią handlu”,
- „Cała sala śpiewa z nami”,
- „Róbta, co chceta!”.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Przydatność skrzydlatych słów

Skrzydlate słowa mogą się pojawiać jako:

- [aforyzmy](#), [sentencje](#), [maksymy](#), [złote myśli](#),
- [przysłowia](#),
- [frazelogizmy](#) i utarte połączenia słowne,
- hasła i [slogany](#) (reklamowe, polityczne),
- tytuły, [śródtytuły](#) tekstów,
- cytaty i ich przekształcenia,
- [terminy naukowe](#).

Zadaniowo

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj poniższe powiedzenia do odpowiednich grup. Możesz skorzystać z leksykonu *Skrzydlate słowa* lub innych dostępnych źródeł.

Powiedzenia o rodowodzie antycznym

Powiedzenia o rodowodzie biblijnym

Błądzić jest rzeczą ludzką.

Oko za oko, ząb za ząb.

Kości zostały rzucone.

Historia jest nauczycielką życia.

Kto ma uszy do słuchania,
niechaj słucha.

Marność nad marnościami
i wszystko marność.

Tam będzie płacz i zgrzytanie
zębów.

Iść do jaskini lwa.

Odpuść im, bo nie wiedzą, co
czynią.

Przybyłem, zobaczyłem,
zwyciężyłem.

Kropla drąży skałę.

Nie samym chlebem człowiek
żyje.

Spiesz się powoli.

O zmarłych należy mówić
dobrze albo wcale.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tabelę podanymi poniżej fragmentami skrzydlatych słów oraz objaśnieniami.

Skrzydlate słowa I część	Skrzydlate słowa II część	Znaczenie
I ty, Brutusie,		
O czasy,		
Kropla		
Twarde prawo,		
palec		
umywać		

wyrażenie oburzenia na widok zepsucia, rozluźnienia obyczajów

przeciw mnie?!

Boży

nawet niewielkie, regularne działania przynoszą efekty

ale prawo.

o przyjacielu, który stał się wrogiem

o obyczaje!

należy przestrzegać obowiązującego prawa, nawet gdy jest ono surowe

znak działania sił nadprzyrodzonych, opatrności

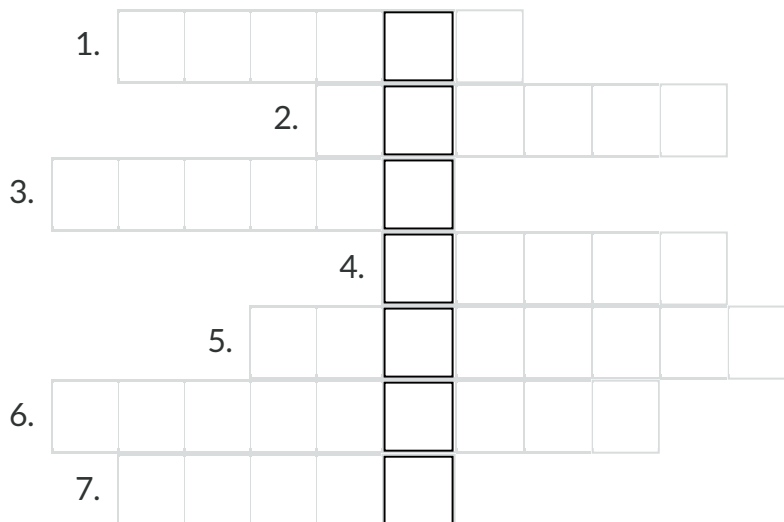
draży skałę.

nie brać za coś odpowiedzialności

ręce

Ćwiczenie 3

Rozwiąż krzyżówkę i odczytaj hasło, a dowiesz się, jak nazywa się osobę oczytaną, która posiada wszechstronną wiedzę.

1. Myślę, więc...
2. Módl się i...
3. Budować dom na...
4. Chwytaj...
5. Miłość wszystko...
6. Słowa ulatują, pismo...
7. Zazdrość jest...

Ćwiczenie 4

Wskaż tytuły utworów literackich, do których nawiązują poniższe nagłówki prasowe:

- *Stary człowiek i życie,*
- *Wyprawa na Giewont, czyli tam i z powrotem,*
- *W 96 filmów dookoła świata.*

Ćwiczenie 5

Korzystając z leksykonu *Skrzydlate słowa* lub innych źródeł, sprawdź pochodzenie podanych powiedzeń. Następnie przyporządkuj je do odpowiednich grup.

LITERATURA

Panu to ja mogę nogę podać.

Z miłości do piękna.

No to frugo!

POLITYKA

Sąd sądem, ale sprawiedliwość musi być po naszej stronie.

Róbmy swoje!

REKLAMA

Koniec i bomba.

Ja rozumiem, że wam jest zimno, ale jak jest zima, to musi być zimno!

PIOSENKA KABARETOWA

Bóg nie gra w kości!

A jednak się kręci.

Śpieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą.

FILM

Wesołe jest życie staruszka.

zimna wojna

NAUKA

Ćwiczenie 6

Podane cytaty i powiedzenia przyporządkuj do ich autorów.

Ignacy Krasicki

Wy, którzy Pospolitą Rzeczą
władacie.

Kto nie był ni razu człowiekiem,
temu człowiek nic nie pomoże.

Jan Kochanowski

Miło szaleć, kiedy czas po temu.

Człowiek boże igrzysko.

Miłe złego początku, lecz koniec
żałosny.

Henryk Sienkiewicz

Kończ waść!... wstydu
oszczędź!

Miej serce i patrzaj w serce.

Adam Mickiewicz

Mów mi: Wuju!

Prawdziwa cnota krytyk się nie
boi.

Jedzą, piją, lulki palą.

Dla pokrzepienia serc.

Satyra prawdę mówi, względów
się wyrzeka.

Sobie śpiewam a Muzom.

Czy nos dla tabakiery, czy
tabakiera dla nosa?

Ćwiczenie 7

Wypisz po dwa przykłady skrzydlatych słów nacechowanych pozytywnie i negatywnie. Skorzystaj z sentencji z ćwiczenia 5. i 6.

Ćwiczenie 8

Odszukaj błędy w poniższych skrzydlatych słowach. Zapisz ich prawidłowe wersje.

- Kostki zostały rzucone.
- O gustach się nie rozmawia.
- Wszystkie drogi prowadzą do Mediolanu.
- Tęsknić jest rzeczą ludzką.

Ćwiczenie 9

Wybierz trzy skrzydlate słowa, a następnie ułóż z nich zdanie. Zastosuj odpowiednie spójniki.

Ważne!

Warto zapamiętać, że związek frazeologiczny można nazwać skrzydlatym słowem tylko, gdy jego źródło jest znane (autorstwo, tekst, np. mitologia, Biblia).

Przysłowia, których twórcy najczęściej pozostają anonimowi, nie należą do skrzydlatych słów.

” Aldona Skudrzykowa, Krystyna Urban

Skrzydlate słowa

rozpowszechnione i najczęściej przytaczane wyrażenia, zwroty, frazy, czy nawet dłuższe fragmenty tekstów, których pochodzenie daje się ustalić (w odróżnieniu od tzw. mądrości ludowej zawartej w anonimowych przysłowiaach), a które z czasem weszły do zasobów języka potocznego i bywają w nim stosownie do sytuacji używane.

Źródło: Aldona Skudrzykowa, Krystyna Urban, *Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej*, Kraków 2000, s. 124.

Ćwiczenie 10

Uzupełnij notatkę na temat skrzydlatych słów podanymi poniżej wyrazami i sformułowaniami.

Skrzydlate słowa to rozpowszechnione i często przytaczane wyrażenia, sentencje, itp., których ustalić.

, których źródło jest nieznane, nie są określane terminem .

pochodzenie można

pochodzenia nie można

fragmenty tekstów

Frazeologizmy

skrzydlate słowa

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 11

Wśród poniższych frazeologizmów zaznacz te, które są skrzydlatymi słowami.

- ☐ Od świętej Anki zimne noce i poranki.
- ☐ mieć dwie lewe ręce
- ☐ Baba z wozu, koniom lżej.
- ☐ Śpieszmy się kochać ludzi, tak szybko odchodzą.
- ☐ Litwo, ojczyzno moja!
- ☐ Ciemno wszędzie, głucho wszędzie,
Co to będzie, co to będzie?
- ☐ Nic dwa razy się nie zdarza.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 12

Utwórz listę 10 skrzydlatych słów wywodzących się z literatury, które twoim zdaniem powinien znać każdy uczeń. Dopisz do nich tytuł dzieła oraz nazwisko autora.

Polecenie 1

Napisz dedykację, którą mógłbyś lub mogłabyś zamieścić w książce przeznaczonej dla bliskiej ci osoby. Wzbogać ją o wybrane skrzydlate słowa. Podaj ich źródło.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.